

SATVRNALIORVM
MACROBII THEODO

SII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVR
 NALIORVM LIBER
 QVARTVS

¶ De affectu mouendo ex habitu personæ.
 Caput I.

Pathos ex habitu
 F

EC MAGIS INCEPTO VVLTVM SERMO
 ne mouetur, Quam si dura silex, aut stet Marpe-
 sia cautes. Tandem corripuit sese, atq; inimica re-
 fugit. Item pathos est & in hoc uersu, Obstupui,
 steteruntq; comæ, & uox faucibus hæsit. Sed & to-
 ta Daretis fatigatio habitu depingitur. Ast illum
 fidi æquales genua ægra trahentem, Quassantēq;
 utroq; caput, crassumq; cruorem Ore eiectātem.

Sociorum quoque eius trepidationem breuiter
 ostendit, Galeamque ensemque uocati Accipiunt. quasi non sponte accepturi
 munus, quod erat damnum uerecundiæ. Ex eodem genere est illud, Totoque
 loquentis ab ore Scintillæ absistunt, oculis micat acribus ignis. Est & in de-
 scriptione languoris habitus, ut est tota descriptio pestilentia apud Thucydi-
 dem. Et, Labitur infelix studiorum atque immemor hærbæ Victor equus. Et
 Demissæ aures, incertus ibidem Sudor, & ille quidem moriturus frigidus. Est
 inter Pathe & pudor, ut circa Deiphobum pauitantem, & dira regentem sup-
 plicia. Et luctus habitu proditur, ut in Euryali matre, Excussi manibus radii,
 reuolutaque pensa, Euolat infelix. Et Latinus quia miratur, Defixa obtutu te-
 net ora. Et Venus quia rogatura est, Tristior & lacrymis oculos suffusa nitē-
 tes. Et Sibylla quia insanit, Subito non uultus, non color unus, Non comptæ
 mansere comæ.

¶ Pathos tenore ipso orationis quomodo exprimitur.
 Caput II.

H
 De oratio-
 ne patheti-
 ca

Vnc uideamus pathos quo tenore orationis exprimitur. Ac primū
 quæramus quid de tali oratione rhetorica arte præcipitur. Opor-
 tet enim ut oratio pathetica, aut ad indignationē, aut ad misericordiā
 dirigatur, quæ a Græcis *δικησός* καὶ *σύνεσις* appellatur. Horum alterum accusa-
 tori necessarium est, alterum reo. Et necesse est initium abruptum habeat, quo
 niam satis indignatibus leniter incipere nō cōuenit. Ideo apud Vergiliū luno
 sic incipit, Quid me alta silētia cogis Rūpere? Et alibi, Me ne incepto desistere ui-
 ctā? Et alibi, Heu stirpē inuisam & fatis cōtraria nris Fata Phrygū. Dido, Mo-
 riemur inultæ? Sed moriamur ait. Et eadem, Pro Iuppiter ibit Hic ait. Et Pria-
 mus, At tibi p scelere exclamat p talibus ausis. Nec initiū solū tale esse debet,
 sed omnis, si fieri potest, oratio pathetica, & breuibus sententiis & crebris figu-
 rarum muta

raræ mutatiōibus debet, uelut inter æstus iracundiæ, fluctuare. Vna ergo nobis **A**
 Vergiliana oratio pro exēplo sit, Heu stirpē inuisam. Initium ab ecphonesti. De **Exemplū**
 inde sequuntur breues interrogatiunculæ. Num Sigeis occumbere campis? **oratiōis Pa**
 Num capti potuere capi? num incensa cremauit Troia uiros? Deinde sequitur **theticæ ex**
 hyperbole, Medias acies, mediosq; per ignes Inuenere uiam. Deinde Ironia, At **vij, Aenei.**
 credo mea numina tandem Fessa iacēt: odiis haud exaturata quieui. Deinde au
 sus suos inefficaces queritur, Per undas Ausa sequi, & profugis toto me oppo
 nere ponto. Secunda post hæc hyperbole, Absumptæ in Teucros uires cœliq;
 marisque. Inde dispersæ querelæ, Quid syrtes aut scylla mihi, quid uasta cha
 rybdis profuit? lungitur inde argumentum a minore, ut pathos augeat, Mars
 perdere gentē Immanem Lapithum ualuit. Minor scilicet persona. ideo illud se
 quitur, Ast ego magna Iouis coniunx. Deinde cum causas quoq; contulisset, **B**
 quanto impetu dea dixit? Infelix quæ memet in omnia uerti. Nec dixit, non pos
 sum perdere Aeneam, sed, uincor ab Aenea. Deinde cōfirmat se ad nocēdum,
 & quod proprium est irascentis, etsi disperet perfici posse, tamen impedire con
 tenta est.

Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo.

Non dabitur regnis, esto, prohibere latinis,

At trahere, atq; moras tantis licet addere rebus.

At licet amborum populos excindere regum.

Post hæc in nouissimo, quod irati libenter faciunt, maledicit, Sanguine Troia-
 no & Rutulo dotabere uirgo. Et protinus argumentū a simili cōueniens ex p̄
 cedentibus, Nec face tantum Cyssis prægnans ignes enixa iugales. Vides q̄ **C**
 sæpeorationem mutauerit, ac frequentibus figuris uariauerit: quia ira quæ bre
 uis furor est, non potest unum continuare sensum in loquendo. Nec desunt
 apud eundem orationes misericordiam commouentes. Turnus ad Iuturnam,
 An miseri fratris letum ut crudele uideres? Et idem cum auget inuidiam occiso
 rum pro se amicorum, Vidi oculos ante ipse meos me uoce uocātē Muranum.
 Et idem cum miserabilem fortunam suam faceret, ut uictō sibi parceretur, Vici
 sti, & uictum tendere palmas Ausonii uidere. Idem, Quos minime uellem. Et
 aliorum preces orantium uitam, Per te, per qui te talem genuere parentes: &
 similia.

¶ Pathos ab ætate, a fortuna, debilitate, loco, tempore. Caput .III.

Nunc dicamus de habitu pathus, qđ uel est in ætate uel in debilitate, & **D**
 cæteris q̄ sequunt. Eleganter hoc seruauit, ut ex oī ætate Pathos mise **Pathos ab**
 ricordia moueret, Ab infantia. Infantumq; animæ flentes in limine **ætate.**
 primo. A pueritia, Infelix puer atq; impar congressus Achilli. Et, Paruumq;
 patri tendebat Iulum. Ut non minus miserabile sit periculum in paruo, q̄ in fi
 lio, Et, Superest coniunx ne Creusa? Ascaniusq; puer? Et alibi, Et parui casus Iu
 li. A iuuenta uero, Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentum, Pubentesque
 genæ, iuuenili in corpore pallor. A senectā, Dauni miserere senectæ. Et, Duci
 tur infelix æuo confectus Aletes. Et, Caniciem multo deformat puluere.

m v Mouit

E Mouit & a fortuna modo misericordiam, modo indignationem. Misericordiam. Tot quondam populis terrisq; superbum Regnatorem Asiae. Et Sinon, Et nos aliquod nomenq; decusq; Gessimus. Et, Auloniisq; olim ditissimus aruis. Indignationem uero ex uerbis Didonis, Et nostris illuserit aduena regnis. Eleganter enim ex cōtemptu Aeneae auget iniuriam suam. Et Amata, Exulibus ne datur ducenda Lauinia Teucris; Et Numanus, Bis capti Phryges. Mouit pathos misericordiae & ex debilitate. Ex quo me diuum pater atq; hominum rex Fulminis afflauit uētis, & cōtigit igni. Et alibi, Et truncas inhonesto uulnere narres. Et de Mezentio, Attollit in aegræ Se femur. Et, Huc caput atq; illuc humero ex utroq; pepēdit. Et, Te decisa suum Laride dextera quærit. Et, Acerq; cruento Puluere perq; pedes traiectus lora tumentes Mouit Pathos misericordiae frequenter & a loco, Cum uitam in syluis inter deserta ferarum Lustra domosq; traho. Et, Libyæ deserta pago. Et, At nos hinc alii sitiētes ibimus Afros, Pars Scythiā, & rapidum Cretæ uenimus Oaxem. Et illud egregie & breuiter, Ter circum Iliacos raptauerat Hæctora muros. Iliacos, id est, patriæ muros quos ipse defenderat, pro quibus efficaciter per decē annorū spacia pugauerat. Et illud, Nos patriam fugimus. Et, Litora cum patriæ lachrymans portusq; relinquo. Et, Dulces moriens reminiscit Argos. Et, Ignarum laurens habet ora mimanta Lyrnesi domus alta solo laurente sepulchrum. Et ut Agamēnonē in digne ostenderet occisum, assumpsit locum, Prima inter limina dextra oppetiit. **G** Et illud, Mœnibus in patriis atq; inter tuta domorum. Sacer uero locus p̄cipue pathos mouet. Occisum inducit Orphea, & miserabilem interitum eius a loco facit, Inter sacra deum, nocturniq; orgia Bacchi. Et in euersione Troiæ, Perque domos & relligiosa deorum Limina. Cassandra quoque raptum uel diminutionem q̄ miserabilem facit sacer locus; Ecce trahebat a templo adytisq; Mineruæ. Et alibi, Diuæ armipotētis ad aram Procubuit. Et Andromache, cum de Pyrrhi nece diceret, ut inuidiam occidētis exprimeret, Exipit incautū, patriasq; obrūcat ad aras. Et Venus q̄ Aeneas in mari uexaret ira Iunonis, q̄ inuidiose querit Neptuno de loco; In regnis hoc ausa tuis. Fecit sibi Pathos sæpe & ex tempore. Priusq; Pabula gustassent Troiæ Xanthumq; bibissent. Et Orpheus miserabilis ex longo dolore, Septem illū totos phibent ex ordine menses. Et Palinurus, Vix lumine quarto Prospexi Italiā. Et Achimenides, Tertia iam lunæ se cornua lumine complent. Et, Septima post Troiæ excidium iam uertitur æstas.

¶ Pathos a causa, modo, & materia. Caput .IIII.

A tēpore.

Requens apud illum Pathos a causa. Reuera enim plærumq; efficit causa, ut res aut atrox, aut miserabilis uideatur. ut Cicero in Verrē. Qui ob sepulturam in carcere necatorū a parentibus rogabat. Hoc enim nō tam rogari, aut pecuniam exigere, q̄ ob hanc causam, indignum erat. Et Demosthenes cum querit quendā inuidia circumuentum, ex causa auget inuidiā. Circūuenit inquit arbitrum, qui inter me atq; se integre iudicauerat. Ergo & Vergilius egregie sæpe ex hoc loco traxit affectū. Occidit, inquit, in acie Galesus. Hoc per se non est dignum misericordia belli tempore, sed admouit causam

causam, Dum paci medium se offert. Idem alio loco, Sternitur infelix. Deinde **A** subiicit causam miserabilem. Alieno uulnere, id est, cum in aliū telum esset emis- sum. Et cum Palamedē indigne occisum uellet, Quem falsa sub prodicione Pe- lasgi Infontem infando iudicio, quia bella uetabat, Demisere neci. Et Aeneas ut ostenderet magnitudinem timoris sui, bene causam posuit. Et pariter comitiq; oneriq; timentē. Quid lapix ut contēptis cæteris artificiis inglorius (quēadmo- dū poeta ait) uiueret, qualis causa proponit? Ille ut depositi pferret fata paren- tis. Ex eodem genere est, Fallit te incautum pietas tua. Hæc em̄ causa illum ho- stibus etiam sic miserabilem fecit. Sed Aeneas cum hortatur ut sepeliantur occi- si, quam causam proponit? Qui sanguine nobis Hanc patriā peperere suo. Nec non & indignatio demonstratur a causa, ut illic, Multa gemens, ignominiam plagasq; superbi Victoris, tum quos amisit inultus amores. Et illud a causa est **B** ex effectu indignantis, An solos tangit Atridas Iste dolor? solisq; licet cape- re arma Mycenis? Et illud, At tu dictis Albane maneres. Et illa omnia, Vendi- dit hic auro patriam. Quicq; ob adulterium cæsi, Nec partē posuere suis Ad Pathos mouendum nec duos illos prætermisit locos, quos rhetores appellant a **A modo:** modo & a materia. Modus est cum dico, occidit manifeste uel occulte. Materia ē cum dico, ferro uel ueneno. Demosthenes de modo inuidiā Midix facit, se pul- satum cothurno: Cicero Verri, cum nudum quendā dicit ab eo statuxæ imposi- tum. Vergilius nō minus euidenter, Altaria ad ipsa tremētē Traxit, & in mul- tiplantem sanguine nati. Et, Capulo tenus abdit ensem. Et illa omnia a modo **D** sunt, Rostroq; immanis uultur adunco Immortale iecur tōdens, & reliqua. Et, Quos super atra silex iamiam lapsura cadenti Imminet assimilis. Sed & miseri- cordiam a modo sæpe commouet, ut de Orpheo, Latos iuuenem sparsere per agros. Et illud, Obruit auster aqua inuoluens nauemq; uirosq;. Et, Saxum in- gens uoluunt alii. Et, Mortua quinetiā iungebat corpora uiuis. Et in Georgi- cis, Nec uia mortis erat simplex. & cætera in descriptione morbi. Sed & ma- **A materia** teria apud rhetores pathos mouet, ut dum queritur Cicero flammam ex li- gnis uiridibus factam, atq; ibi inclusum fumo necatū. Hoc enim a materia est, quoniam hic usus est fumo materia ad occidendum, ut alius gladio, alius uene- no. & ideo acerrimum pathos ex hoc motum est. Idem facit & cum flagellis cæ- sum queritur ciuem Romanum. Inuenies idem apud Vergiliū, At pater oī- potens densa inter nubila telum Contorsit, non ille faces nec fumea tædis, & reliqua. Eleganter autem illius quidem materia elusit, ex huius autem uera & **C** uehementi materia expressit iracundiam. Et singula quidem enumerauimus ex quibus apud rhetores pathos nascitur, quibus ostēdimus usum Maronem. Sed nonnunquam Vergilius in una re ad augendum pathos duobus aut pluri- bus locis coniunctis utitur, ut in Turno ab ætate, Miserere parentis Longæ- ni. A loco. Quā nunc mœstum patria Ardea longe Diuidit. Et circa Cassan- dram ex modo, Ecce trahebatur. Ex habitu corporis, Passis priameia uirgo Cri- nibus. Ex loco. A templo adytisque Mineruæ. Et circa Agamemnonem a pa- tria, Ipse mycenæus. A fortuna, Magnorum ductor Achium. A necessitudi- ne, Coniugis infandum. A loco, Prima intra limina dextra. Tacite quoq; q̄si **per delinij.**

E per definitionem pathos mouere solet, cum res quæ miserationem mouet, non dilucide dicit, sed dat̄ intelligi, ut cū Mezentius dicit, Nunc alte uulnus adactū. Quid enim aliud ex hoc intelligendum est, q̄ hoc altum uulnus esse amittere filium? Et rursus idem, Hæc uia sola fuit qua perdere posses. Sed hic scilicet accipiendum est perire esse amittere filium. Et Iuturna cum queritur, q̄ adiuuare fratrem prohibeatur, Immortalis ego. Quid enim sequitur? non est immortalis in luctu uiuere. Hæc ut dixi uim definitionis habent, & a poeta eleganter introducta sunt.

¶ Pathos a simili.

Caput .V.

F **V**nt & in arte rethorica ad Pathos mouendum etiam hi loci, qui dicuntur circa rem, & mouendis affectibus peropportuni sunt. Ex quibus primus est a simili. Huius species sunt tres, exemplū, parabola, imago. Græce παράδειγμα, παραβολή, εἰκὼν. Ab exemplo. Vergilius.

Si potuit manes accersere coniugis Orpheus Threicia fretus cithara fidibusq̄ canoris, Si fratrem Pollux alterna morte redemit. Quid Thesea magnū? Quid memorem Alciden? Antenor potuit mediis elapsus achiuis. Hæc enim oia misericordiā mouent, quoniā indignū uidetur negari sibi, qd̄ aliis indultum est.

G Deinde uide unde auget inuidiā, Si potuit manes accersere coniugis Orpheus. Habes causam disparem. manes illic coniugis, hic patris: illic accersere, hic uide re. Threicia fretus cithara, Hic misericordiā eius irrisit. Si fratrem Pollux alterna morte redemit, Itq̄ reditq̄ uia totiens. Hoc iā a modo. Plus est em̄ sæpe ire, q̄ semel. Quid Thesea? magnū Quid memorem Alciden? Hic propter egregias personas nō habuit qd̄ minueret, uel qd̄ augeret: uerū qd̄ in illis elucebat, hoc sibi iacetat cū iis esse cōmune. Et mi genus ab Ioue summo. Simile est & illud ab indignatione. Quid em̄ ait Iuno? Pallas ne exurere classem Argiuū. Iā hoc plus est, classem uictricē, q̄ reliquias fugientiuū. Deinde causam minuit. Vnius ob noxā & furias Aiācis Oilei. Quā minuit, ut noxā diceret, qd̄ leuis culpæ nomen est.

H Et unius, q̄ facile possit ignosci, Et furētis, ut nec culpa sit. Et alibi, Mars p̄dere gentē, Immanē Lapithū ualuit. Vides easdē obseruatiōes, gentē & immanem. Deinde aliud exēplum, Cōcessit in iras Ipse deum antiq̄a genitor Calydone Dianæ. Antiquā, ut plus honoris accederet ex uetustate. Deinde in utroq̄ causam minuit, Quod scelus aut Lapithis tm̄ aut Calydone merente? Parabola uero qm̄ magis hoc poetæ cōuenit, sæpissime pathos mouit: cum aut miserabilē, aut iracundum uellet inducere. Miserabilē sic, Qualis populea mœrens philomela sub umbra. Qualis cōmotis excita sacris Thyas. Qualē uirgineo demissum pollice florē, Et aliæ plurimæ patheticæ parabolæ, in quibus misratio est. Quid de ira? Ac ueluti pleno lupus insidiatus ouili, Dum fremit ad caulas. Et Mugitus ueluti fugit cum saucius arā Taurus. Et alia plura similia qui q̄rit inueniet.

Ab imagine.

Et imago, q̄ est a simili pars tertia, idonea est mouendis affectibus. Ea fit cum aut forma corporis absentis describit̄, aut om̄ino q̄ nulla est fingit. Vt q̄ Vergilius eleganter fecit. Illud prius circa Ascaniū, O mihi sola mei sup̄ Astyanactis imago. Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat. Fingit uero cū dicit, Quā fama secura est, Cādida succinctā latrātibus inguina mōstris. Sed prior forma *ὀκείῃ* p̄stat, hæc

stat, hæc *ἄνωστος*, id est, prior misericordiam commouet, horrorem secunda. Sicut alibi, Et scilicet gaudens uadit discordia palla, Quam consanguineo sequitur bellona flagello. Et omnia illa quæ de forma dixit. Sed illud nimium pathetice, Furor impius intus Sæua sedens super arma, & ceterum uinctus ahenis Post tergum nodis fremit horridus ore cruento.

Pathos a maiori & minori.

Caput .VI.

Ixiimus a simili, nunc dicamus a minore pathos a poeta positum. Nempe cum aliquid proponitur, quod per se magnū sit, deinde minus esse ostenditur quæ illud quod uolumus augeri, sine dubio infinita miseratio mouet. Ut est illud, O felix una ante alias Priameia uirgo Hostilem ad tumultum Troie sub moenibus altis Iussa mori. Primum quod ait, felix, comparisonem sui fecit. Deinde posuit a loco, Hostilem ad tumultum. Et a modo, quod non minus acerbum est, Iussa mori. Sic ergo hæc accipienda sunt, quæuis hostilem ad tumultum quæuis iussa mori, felicior tamen quæ ego, quia sortitus non pertulit ullos. Simile est & illud, O terque quaterque beati. Et quod de Pasiphae dicit, Proetides implerunt falsis mugitibus agros. Deinde ut minus hoc esse monstraret. At non tam turpes pecudum tamen ulla secuta est Concubitus. Quid illud? nonne uehementer patheticum est a minore? Nec uates Helenus, cum multa horrenda moneret, Hos mihi prædixit luctus, non dira Celæno. Quid hic intelligimus, nisi omnia quæ passus erat minora illis uisa, quæ patris mortem?

A MAIORE negauerunt quidam rem augeri posse. Sed eleganter hoc circa Didonem Vergi. induxit, Non aliter quæ si immixtis ruat hostibus omnis Carthago, aut antiqua Tyrus. Dixit enim non minorem luctum fuisse ex unius morte, quæ si tota urbs, quod sine dubio esset maius, ruisset. Et Homerus idem fecit.

Est apud oratores & ille locus idoneus ad pathos mouendum, qui dicitur, præter spem. Hunc Vergilius frequenter exercuit, Nos tua progenies cæli quibus annuis arcem. & cætera. Et Dido. Hunc ego si potui tantum sperare dolorem, Et perferre soror potero. Aeneas de Euandro, Et nunc ille quidem spe multum captus inani Fors & uota facit. Et illud, Aduena nostri (Quod nunquam uertis sumus) ut possessor agelli Diceret, hæc mea sunt, ueteres migrate coloni. Inuenio tamen posse aliquem ex eo, quod iam sperauerit, mouere pathos, ut Euan- der, Haud ignarus eram quantum noua gloria in armis, Et prædulce decus.

ORATORES *ὁμοιοπαθῶν* uocant, quoties de similitudine passionis pathos nascitur, ut apud Vergilium, Fuit & tibi talis Anchises genitor. Et, Patriæ strinxit pietatis imago. Et, Subiit chari genitoris imago. Et Dido, Me quoque per multos similis fortuna labores.

EST ET ille locus ad permouendum pathos, in quo sermo dirigitur, uel ad in animalia, uel ad muta, quo loco oratores frequenter utuntur. Vtruncque Vergilius bene pathetice tractauit, uel cum ait Dido, Dulces exuuiæ dum fata deusque sinebant. uel cum Turnus, Tuque optima ferræ Terra tene. Et idem alibi, Nunc o nunquam frustrata uocatus Hasta meos. Et, Rhebe diu, res siqua diu mortalibus ulla est, Viximus.

A similitudine passionis.

Ex sermone conuersum ad aiaia

Facit

E FACIT apud oratores pathos etiam addubitatio, quam Græci ἀπορέσειν uocāt. Est enim uel dolentis, uel irascentis, dubitare quid agas. En quid ago? rursus ne procos irrisa priores Experiar? Et illud de Orpheo, Quid faceret? quo se rapta bis coniuge ferret? Et de Niso, Quid faciat? qua ui iuuenem, quibus audeat armis Eripere? Anna permouetur, Quid primum deserta querar? comitem ne sororem &c.

Ab addubitatione. **E**T attestatio rei uisæ apud rhetores pathos mouet. Hoc Vergilius sic exequitur, Ipse caput niuei fultū Pallantis & ora Ut uidit, leuicq; patens in pectore uulnus. Et illud, Impleuitq; sinū sanguis. Et, Mōriensq; suo se in sanguine uersat. Et, Crudelis nati monstrantem uulnera cernit. Et, Ora uirum tristi pendebant pallida tabo. Et, Voluitur Euryalus leto, pulchrosq; per artus It cruor. Et, Vidi egomet duo de numero cum corpora nostro.

Per hyperbolem. **F**ACIT hyperbole, id est, nimietas, pathos: per quam exprimitur uel ira uel misericordia. Ira, ut cum forte dicimus, miles ille pire debuerat. quod est apud Vergilium, Omnes per mortes animam fontem ipse dedissem. Misericordia, cum dicit, Daphni tuum Pœnus etiam ingemuisse leones Interitum. Nasciū præter hæc de nimietate uel amatorium, uel alterius generis pathos. Si mihi non hæc lux toto iam longior anno est. Et illud seorsum, Maria ante exurere Turno, Quam sacras dabitur pinus.

Per exclamationem **E**XCLAMATIO, quæ apud Græcos ἐκφώνησις dicitur, mouet pathos. Hæc fit interdum ex persona poetæ, nonnunq; ex ipsius quem inducit loquentem. Ex persona quidem poetæ est. Mantua uæ miseræ nimium uicina Cremonæ. Infelix utcunq; ferent ea fata nepotes. Crimen amor uestrum. & alia similia. Ex persona uero alterius. Dii capiti ipsius generiq; referuent. Et, Dii talia Grais Instaute, pio si pœnas ore reposco. Et, Dii talem terris auertite pestem.

Per silētiū. **C**ONTRARIA huic figuræ ἀποσιώπησις, quod est taciturnitas. Nam ut illic aliqua exclamando dicimus, ita hic aliqua tacendo subducimus, quæ tamen intelligere possit auditor. Hoc autem præcipue irascentibus conuenit. ut Neptunus. Quos ego. sed motos præstat componere fluctus. Et Mnestheus, Nec uincere certo. Quamq; o. sed superent, quibus hoc Neptune dedisti. Et Turnus, Quamq; o si solitæ quicq; uirtutis adesset. Et in Bucolicis. Nouimus & qui te trāsuerſa tuētibus hircis, Et quo, sed faciles nymphæ irrisere sacello. Sed & misericordia ex hac figura mota est a Sinone, Donec Calchæte ministro. Sed q; ego hæc autem nequicq; ingrata reuoluo?

Ex repetitione. **N**ASCITVR pathos & de repetitione, quam Græci ἐπανάφρασις uocant, cum sententiæ ab iisdem nominibus incipiunt.

Hinc Vergilius. Eurydicen uox ipsa & frigida lingua,
Ah miseram Eurydicen anima fugiente uocabat,
Eurydicen toto referebant flumine ripæ. Et illud.
Te dulcis coniunx, te solo in littore secum,
Te ueniente die, te decedente canebat. Et illud.
Te nemus Angitiæ, uiritia te Fucinus unda,
Te liquidum fleuere lacus.

ἔπιτιμωσις, quæ est obiurgatio, habet & ipsa Pathos, id est, cum obiecta iisdem uerbis refutamur. Aeneas ignarus abest, ignarus absit.

Deesse huic libro finem iam ante monuimus.

A
Per abiur-
gationem.

MACROBII AVRELII

THEODOSII VIRI CONSULARIS ET ILLUSTRIS

SATURNALIORVM

LIBER .V.

¶ Si non aliis, hoc certe præferendum esse Ciceroni Vergilium, quod ille in uno tantum, hic in omnibus dicendi generibus excelluerit. Tum de quatuor generibus dicendi, de quibus duplici stylo. B

Caput .I.

OST HAEC CVM PAVLISPER EVSEBIVS QUIE-
uisset, omnes inter se consono murmure, Vergilium non mi-
nus oratorem, quàm poetam habendum pronuntiabant: in quo
& tanta ornandi disciplina, & tam diligens obseruatio rhe-
toricæ artis ostenderetur. Et Auienus, dicas mihi, inquit,
uolo doctorum optime, si concedimus (sicuti necesse est) ora-
torem fuisse Vergilium, si quis nunc uelit orandi artem con-

sequi, utrum magis ex Vergilio, an ex Cicerone proficiat. Video quid agas, inquit Eusebius, quid intendas, quo me trahere coneris, eo scilicet quo minime uolo, ad comparationem Maronis & Tullii. Verecunde enim interrogasti uter eorum præstantior, quando quidem necessario is plurimum collaturus sit, qui ipse plurimum præstat. Sed istam mihi necessitatem altam & profundam remittas uolo, quia non nostrum inter illos tantas componere lites. Nec ausim in utramuis partem talis sententiæ autor uideri. Hoc solum audebo dixisse, quia facundia Mantuani multiplex & multiformis est, & dicendi genus omne complectitur. Ecce enim in Cicerone uestro unus eloquentiæ tenor est, ille abundans, & torrens, & copiosus. Oratorum autem non simplex, uel una natura est, sed hic fluit & redundat, contra ille breuiter & circumsise dicere affectat, tenuis quidam & siccus & sobrius amat quãdam dicendi frugalitatem, alius pinguis & luculenta & florida oratione lasciuit. In qua tanta omnium dissimulatiõe unus omnino inuenitur Vergilius, qui eloquentiam ex omni genere conflauerit.

Respondit Auienus, Aptius uellẽ me has diuersitates sub personarum exemplis doceres. Quatuor sunt, inquit Eusebius, genera dicendi. Copiosum, in quo Cicero dominat. Breue, in quo Sallustius regnat. Siccum, quod Frõtoni ascribit. Pingue & floridum, in quo Plinius secundus quondam, & nunc nullo ueterum minor noster Symmachus luxuriat. Sed apud unum Maronem hæc quatuor genera reperiuntur. Vis audire illum tanta breuitate dicentem, ut arctari magis & contrahi breuitas ipsa non possit? Et cæpos ubi Troia fuit. Ecce paucissimis uerbis maximam ciuitatem hausit & absorpsit: non reliquit ille nec riuam. Vis hoc ipsum copiosissime dicat? Venit summa dies, & inelectabile tempus Dardaniæ: fuimus Troes, fuit Ilium, & ingens gloria Teucrorum. ferus omnia luppius Argos transtulit, incensa Danaï dñant in urbe. O pa

D
Dicendi ge-
nera quatuor